

Τ Α Α Ν Ε Μ Ι Τ Σ Ι Α

Ἐν τῷ μεταγενεστέρῳ ἐπιμέτρῳ μυθιστορήματι, τῇ Ἀχιλλήϊδι, ὁ ποιητὴς ὁμιλῶν περὶ τῶν φορεμάτων τῆς βασιλοπαιδος, τῆς μετέπειτα συζύγου τοῦ ἥρωος, λέγει·

ἠγάπαν δὲ καὶ πάντοτε Φράγκικην φορεσίαν
καὶ διφυγίτσειν σπαστρικὸν μονόφυλλον ἐφόρειεν
ἄλλοτε πάλιν τὰ λινά, τὰ λέγουν ἀνεμίτσια
κατάστικτα ἀμφότερα διὰ λίθων καὶ μαργάρων¹.

Ἄς ἐξετάσωμεν τὸ ὄνομα καὶ τὴν ποιότητα τοῦ τελευταίου φορέματος.

Γνωστὸν εἶναι ὅτι οἱ Βυζαντινοί, ἀκολουθοῦντες Ρωμαϊκὴν συνήθειαν ἀπὸ τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων ἐπικρατήσασαν², προετίμων τὰ λεπτά φορέματα τῶν μαλλίνων, θεωροῦντες τὰ ἄδρᾶ εἰς πτωχοὺς ἀριόζοντα³. Καὶ ἐφόρουσιν μὲν κατὰ τὸν χειμῶνα, πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ ψύχους, μαλλίνους ἐπενδύτας, κατὰ τὸ θέρος ὅμως συνήθιζον νὰ φέρωσι λινά⁴, τὰ ὅποια ἦσαν λεπτότερον ὑφασμένα καὶ ἐπομένως ἐλαφρότερα.

Ἄλλοτε τὰ λεπτά ταῦτα φορέματα κατεσκευάζοντο ἐκ μετάξης, πολυτέκτα δ' εἶναι κατὰ τὴν παλαιότεραν ἐποχὴν τὰ «λεπτά ὀθόνια» ἢ «αἱ λεπταὶ ὀθόνοι»⁵ ἢ «τὰ λεπταλέα σηρῶν νήματα» ἢ αἱ «ἐσθῆτες λεπταλέων μίτων»⁶ ἢ «αἱ λεπταὶ ἐσθῆτες»⁷.

Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν ἐπρόκειτο περὶ ἀνακουφίσεως τοῦ σώματος, μάλιστα κατὰ τὸ θέρος, τὸ πρᾶγμα εἶχε καλῶς· πολλαὶ ὅμως, ὑπερακοντίζουσαι, ἔφερον τὰς κατὰ Λουκιανὸν «εἰς πρόφασιν ἐσθῆτας»⁸ ὡς διὰ

¹ Στίχ. 803 N (Hesseling).

² B l ü m n e r — M o m m s e n, Der Maximaltarif des Diocletian σ. 168.

³ Χ ρ υ σ ὄ σ τ ο μ ο ς, P. G. 53 348, Ἄ χ μ έ τ, Ὀνειροκριτικὸν κεφ. 157 σ. 117. 9 (Drexl.)

⁴ Ἀ σ τ ε ρ ί ο υ Ἀ μ α σ ε ί α ς, P. G. 40. 165. Τὸ λίνον ἤρχετο εἰς τὰς Βυζαντινὰς χώρας καὶ ἐξ Αἰγύπτου, ἀλλὰ καὶ ἐκ Πόντου (Τραπεζοῦντος), Σερμῆνος καὶ Βουλγαρίας. Βλ. Λ έ ο ν τ ο ς τ ο ῦ Σ ο φ ο ῦ, Τὸ ἐπαρχικὸν βιβλίον IX. 1. 6, 7, G. Z o r g a s, I corporazioni Bizantine σ. 180.

⁵ Χ ρ υ σ ὄ σ τ ο μ ο ς, P. G. 62. 304, 63. 198.

⁶ Γ ρ η γ ὄ ρ ι ο ς Θ ε ο λ ὄ γ ο ς, P. G. 37. 901. 1370.

⁷ Β α σ ί λ ε ι ο ς Σ ε λ ε υ κ ε ί α ς, P. G. 85. 573.

⁸ Λ ο υ κ ι α ν ο ῦ, Ἐρωτ. 41.

τοὺς χρόνους του λέγει, ψέγων, Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, ὅστις ἀναφέρει «ἡμέρινα περίοπτα»¹ καὶ φορέματα καθ' ὅλου «διαφανῆ ὀλίγω παραπετάσματοι τὴν αἰσχύνην τοῦ σώματος προαγωγεύοντα», ἀφ' οὗ ἡ ἐσθῆς προσκολλωμένη ἐπὶ τοῦ σώματος «τὸν τύπον ἐξεμίττετο τῆς γυναικός, ὥστε τὴν ὄλην τοῦ σώματος διάθεισιν εἶναι φανεράν»².

Καὶ τὸν συρμὸν ἠκολούθουν οὐ μόνον αἱ γυναῖκες, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄνδρες, οἵτινες, κατὰ τὸν αὐτὸν συγγραφέα, περιγράφονται ὡς «χλαμύσι διαφανέσι περιπεπεμμένοι»³.

Ἡ χρῆσις τῶν διαφανῶν τούτων φορεμάτων ἐξηκολούθησε καὶ μετὰ τὸν Β'. Γ'. καὶ Α'. αἰῶνα. Οὕτω Γρηγόριος ὁ Θεολόγος λέγει ὅτι ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ Γοργονία ἀπέφευγεν «ἐσθῆτος διαφανοῦς πολυτέλειαν»⁴, ἐπαινεῖ δ' ὁ αὐτὸς καὶ τὸν ἀδελφὸν Καισάριον ὡς μὴ ἀρεσκόμενον νὰ φορῇ «λίνου διαφανοῦς ὑφάσματα»⁵. Περὶ διαφανῶν δ' ὑφασμάτων λινῶν ὁμίλησε πολὺ βραδύτερον καὶ ὁ Μιχαὴλ Ψελλός⁶. Τόσον δὲ λεπτὰ ἦσαν τότε τὰ ὑφαινόμενα καὶ ὑπὸ τῶν κομψευομένων φορούμενα, ὥστε νὰ παραβάλλωνται ταῦτα πρὸς ἴσθον ἀράχνης καὶ τούτου νὰ θεωρῶνται λεπτότερα⁷, χαρακτηριζόμενα ὡς ἀράχνια ὑφάσματα⁸ ἢ χιτῶνες ἀραχνώδεις⁹ ἢ «χιτῶνες οἷς ἀραχνῶν μίτος ἐρίσειεν ἄν»¹⁰ ἢ ὡς ὑφασμένα διὰ νημάτων, ἅτινα ἦσαν «ἀραχνίων λεπτότερα»¹¹.

¹ Κ λ ἡ μ ε ν τ ο ς, Παιδαγωγός 2 κεφ. 10. 109. Πβ. καὶ Δ. Μ π α λ ἄ ν ο υ, Ἡ πολυτέλεια κατὰ τοὺς χρόνους τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας (Νέα Σιών, τόμ. 17. σ. 421).

² Κ λ ἡ μ ε ν τ ο ς, Παιδαγωγός 2 κεφ. 10. 107.

³ Κ λ ἡ μ ε ν τ ο ς, Παιδαγωγός 3 κεφ. 3. 1 (1. 245. 4 Stählin).

⁴ Γ ρ η γ ὄ ρ ι ο ς Θεολόγος, P. G. 35. 800.

⁵ Γ ρ η γ ὄ ρ ι ο ς Θεολόγος, P. G. 35. 773.

⁶ Μ ι χ α ἦ λ Ψ ε λ λ ο ῦ, Εἰς τὴν θυγατέρα Στυλιανὴν πρὸ ὄρας γάμου τελευτήσασαν (Κ. Σάθα, Μεσ. Βιβλ. 5. 72).

⁷ Χ ρ υ σ ὄ σ τ ο μ ο ς, P. G. 58. 501, 62. 259. Ο ἰ σ υ ν ε χ ἰ ζ ὶ ο ν τ ε ς τ ὸ ν Θεοφάνη 318. 16.

⁸ Γ ρ η γ ὄ ρ ι ο ς Θεολόγος, P. G. 36. 24. Ἰ ω ἄ ν ν ο υ Κ α μ ε ν ι ἄ τ ο υ, Εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς Θεσσαλονίκης (Οἱ συνεχίζοντες τὸν Θεοφάνη 568.17.

⁹ Διήγησις τοῦ Διγενῆ 6. 782 (Legrand). Ε ὄ σ τ α θ ἰ ο υ, Τὸ καθ' Ὑσμίνην καὶ Ὑσμινίαν δρᾶμα Β'. 33. Ὁ αὐτὸς αὐτόθι (Δ'. 12. 1) ὁμιλεῖ καὶ περὶ περικαλύμματος τῆς κεφαλῆς «ἐξ ἀραχνώδους λίνου».

¹⁰ T a f e l, Eustathii opuscula 304. 68.

¹¹ Γ ε ω ρ γ ἰ ο υ Β ο ῦ ρ τ ζ ο υ, Λόγος εἰς τὴν ἁγίαν καὶ Μεγάλην Πέμπτην (Βασ. Γεωργιάδου, Μιχαὴλ Ἀκομινάτου τοῦ Χωνιάτου καὶ Γεωργίου Βούρτζου μητροπολιτῶν Ἀθηνῶν λόγοι σ. 49). Περὶ ἀραχνίων μίτων ὁμιλεῖ καὶ ὁ Βαλσαμῶν ἐρμηνεύων τὸν 74ον κανόνα τοῦ Μ. Βασιλείου (Ράλλη—Ποτλῆ, Σύνταγμα 4. 237.) Ἴσως καὶ τὸ στιχάριον ἀ ρ α χ ν ἰ ο ν τ ὸ ἀναφερόμενον ἐν παπύρῳ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων (J. M a s p e r o, Papyrus Grecs d'époque Byzantine I. 30. 84) νὰ εἶναι τὸ ἀραχνούφαντον στιχάριον.

Οὐχὶ δὲ μόνον πρὸς ἀράχνης ἴστων τὰ τοιαῦτα λεπτά ὑφάσματα καὶ φορέματα παρεβάλλοντο, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀέρα, διὰ τὸ κοῦφον καὶ διαφανές.

Οὕτω Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ὁμιλεῖ διὰ τὰ ἐκ λίνου καὶ σηρῶν ἀέρινα ὑφάσματα¹, λέγει δὲ κατὰ τὸν Θ'. αἰῶνα καὶ τὸ ὄνειροκριτικὸν τοῦ Ἀχιμέτ ὅτι τὰ ἀερώδη ὑφάσματα ἀρμόζει νὰ φέρωσιν οἱ μεγιστάνες καὶ ὁ βασιλεύς², ὁμιλεῖ δὲ μετὰ ἓνα αἰῶνα, ἢ καὶ ἐπὶ πλέον, ὁ Λογγιβάρδος μετὰ περιφρονήσεως περὶ τῶν φερόντων τὰ ἐκ λίνων καὶ σηρῶν ἀέρινα ὑφάσματα³.

Δύο αἰῶνας μετὰ ταῦτα καὶ ὁ Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος ὁμίλησε δι' ὑφασμα τὸ ὅποῖον ὁ βλέπων ἐνόμιζεν ὅτι ἐθεώρει «πεφωτισμένον ἠλίω ἀέρα»⁴, λέγουσι δὲ καὶ σήμερον «ροῦχο ἀεραῦτο» τὸ λεπτότατον φόρεμα, καὶ ἐν ποιήμασι τῆς Ἰθάκης ἀναφέρεται τὸ «ἀγερινὸ φουστάνι»⁵.

Σήμερον πολλάκις ὁ ἀέρας καὶ ὁ ἄνεμος συγχέονται, ἐκλαμβάνομένου τοῦ ἐνὸς ἀντὶ τοῦ ἑτέρου, ἢ σύγχυσις δ' αὕτη εἶναι καὶ παλαιότερα οὐδόλως λοιπὸν ἄπορον ἂν καὶ οἱ συγγραφεῖς ὁμιλῶσι δι' ὑφαινόμενον «ἴστων ἀράχνης ἀνεμιαῖον»⁶.

Τὰ ἐν τοῖς ἀνωτέρω λοιπὸν στίχοις ἀναφερόμενα λινᾶ ἀνεμίτσια, τὰ μὲ τὸν ἄνεμον γλωσσικῶς συνδεόμενα, οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ φορέματα κατεσκευασμένα ἐκ λεπτοῦ λινοῦ ὑφάσματος, ὅπερ εἶναι οἰοεὶ ἄνεμος⁷. Τὰ ἀνεμίτσια ταῦτα πεντανέμια νῦν ἐν Περιστάσει τῆς Θοράκης καλοῦνται⁸.

Ἐν τέλει ἄς προστεθῇ ὅτι τὸ λεπτὸν λινοῦν ὑφασμα ἐν τῇ Ἀχιλλεΐδι ἐπ' ἴσης χαρακτηρίζεται ὡς ἄχνη⁹, παρομοίωσις γνωστὴ καὶ σήμερον, ἀφ' οὗ ἐν Σάμῳ παννὶ ἀχνόλαστο λέγεται τὸ ἀραχνοῦφαντον.

ΦΑΙΔΩΝ ΚΟΥΚΟΥΛΕΣ

¹ Γρηγόριος Θεολόγος, P. G. 35. 877.

² Ἀχιμέτ, Ὀνειροκρ. κεφ. 157 σ. 117. 6 (Drexl).

³ N. Festa, Longybardos (Βυζάντιον 6. 116).

⁴ Tafel, Eustathii opuscula 328. 77.

⁵ Ἀπὸ τετράμορφο βουνὸ μιά κόρη κατεβαίνει
κι' εἶχε ψιλὸ πουκάμισο κι' ἀγερινὸ φουστάνι.

Φώτου Γιοφύλλη, Θιακά μοιρολόγια (Ἡμερολ. τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος 1926 σ. 267.)

⁶ Ἀστέριος Ἀμασείας, P. G. 40. 165.

⁷ Ὀρθῶς ὁ Hesselting, L'Achilléide Byzantine σ. 142 μεταφράζει τὸ ἀνεμίτσια διὰ τοῦ vêtements légers.

⁸ Κατὰ πληροφορίας τοῦ Ἀρχείου τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ.

⁹ Κι' ὀλόγυμνην τὴν ἐκδυσεν μετὰ λινοῦ καὶ μόνου
τὸ δὲ λινὸν εἰς τὸ ἐκ παντὸς ἦτον ὡς ἄχνη μόνον.